

RYSZARD ŁUŻNY

Lublin–Kraków

STUDIA I BADANIA SŁOWIANOZNAWCZE W KATOLICKIM UNIWERSYTECIE LUBELSKIM

Chociaż formalnie i oficjalnie slawistyka jako kierunek studiów istnieje w KUL dopiero od roku akademickiego 1989/90, zainteresowania słowianoznawcze – tak w zakresie dydaktyki uniwersyteckiej jak i działalności naukowo-badawczej oraz upowszechnieniowej – ujawniły się tu znacznie wcześniej. Jeśli więc nawet nie brać pod uwagę faktu, że ostatecznie w tym samym przecież ośrodku naukowym już od prawie lat trzydziestu działała placówka slawistyczna, pierwotnie wprawdzie tylko rusycystyczna, bo Instytut Filologii Rosyjskiej UMCS, jak też, że w tym mieście – od utraty niepodległości już kresowym, ulokowanym na pograniczu dwóch światów: Wschodu i Zachodu słowiańskiego – od początku wieku XX żywe były zainteresowania artystyczne, literackie i naukowe światem słowiańskim, to i w samym Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, zwłaszcza w okresie po ostatniej wojnie, w czasach jego ograniczania na różne sposoby (przed rokiem 1989), ale jednak ekstensywnego rozwoju, da się przecież odnaleźć i wskazać pewne, czasami bardzo wyraźne i wymowne „słowianoznawcze” antecedencje czy zapowiedzi.

Rzeczą więc naturalną było, że na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL w jego pionie tak historycznym, jak i – zwłaszcza – filologicznym (na polonistyce) problematyka słowianoznawcza znajdowała w miarę potrzeb dydaktyczno-szkoleniowych odpowiednie uwzględnienie czy to w postaci stosownych wykładów z historii literatury powszechnej bądź o charakterze także porównawczym, czy zajęć z języka staro-cerkiewno-słowiańskiego albo gramatyki porównawczej języków słowiańskich. Obok innych katedr literatury i języka polskiego istniała tu nawet odrębna, choć przez szereg lat nie obsadzana, Katedra Filologii Słowiańskiej, o profilu jednak wyłącznie lingwistycznym i bez swego koniecznego odpowiednika w postaci odrębnej sekcji-specjalności dydaktycznej, obsługująca w czasie swego istnienia

potrzeby wyłącznie słuchaczy polonistyki. Podobnie w środowisku historyków, zwłaszcza znawców dziejów Kościoła i badaczy życia religijnego na terenach wschodnich, ruskich dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów, sprawy słowiańskie musiały się stawać przedmiotem zainteresowań naukowych oraz obiektem zatrudnień edukacyjnych. W tym kontekście takie nazwiska, jak: filologa-językoznawcy Tadeusza Brajerskiego, historyków literatury Feliksa Araszkiwicza czy Czesława Zgorzelskiego, spośród zaś historyków Ludomira Bieńkowskiego, muszą być i wymieniane, i pamiętane.

Ważnym wreszcie dopełnieniem wysiłków badawczych oraz poczyniń nauczycielskich tak filologów, jak i historyków w dziedzinie wiedzy o Słowiańszczyźnie stały się prace tutejszych teologów, i to zarówno historyków Kościoła (ks. Bolesław Kumor) jak i znawców myśli religijnej, kultury duchowej, filozofii, duchowości Wschodu chrześcijańskiego, zwłaszcza rusko-rosyjskiego (Wacław Hryniewicz OMI, Leonard Górka SVD, Jan S. Gajek MIC), współpracowników Instytutu Ekumenicznego oraz Katedry Teologii Prawosławnej.

Właściwe natomiast stadium przygotowawcze do utworzenia tu nowego, odrębnego kierunku studiów filologicznych (bo sławistyka, słowianoznawstwo to przede wszystkim filologia właśnie) rozpoczęło się z chwilą podjęcia decyzji przez władze KUL o powołaniu do życia specjalnej placówki słowianoznawczej typu uniwersyteckiego, ale pierwotnie o profilu wyłącznie naukowo-badawczym. Zapadła ona w pamiętnym roku 1981, z inicjatywy i według pomysłu ówczesnych rektorów, ojca profesora Alberta Krapca OP oraz profesora Stefana Sawickiego. Musiało więc minąć aż ponad 60 lat w dziejach lubelskiej uczelni katolickiej – i to tak lat „tłustych”, okresów ekstensywnego rozwoju, jak i „chudych”, pełnych rozmaitych ograniczeń i restrykcji w obu okresach tych dziejów, tzn. w dwudziestoleciu międzywojennym oraz w powojennym już nieomal półwieczu – aby KUL doczekał się wreszcie wśród innych dyscyplin naukowych i kierunków studiów filologicznych w swoim pionie humanistycznym także placówki słowianoznawczej. A przecież równocześnie pierwszy i jedyny aż do dziś uniwersytet katolicki nie tylko w Polsce, ale także w całej tej środkowo-wschodniej części naszego kontynentu, ulokowany został przez swoich założycieli u zarania odradzającej się państwowości polskiej nie gdzie indziej, ale właśnie w mieście unii lubelskiej, mieście leżącym już za I Rzeczypospolitej, a tym bardziej w roku 1918, prawdziwie „między Wschodem a Zachodem”, na kresach, na pograniczu rozdzielającym, ale i łączącym równocześnie dwa światy, dwie połowy kontynentu, obie i chrześcijańskie, i słowiańskie, ale jakże różne, nawet w tej swojej chrześcijańskości i słowiańskości. Trzeba było dopiero nastania ważnych procesów w naszym życiu społeczno-państwowym na przełomie lat

siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, ujawnienia się skutków przemian w polityce i ideologii, w kulturze oraz życiu duchowym, z wyborem Papieża-Słowianina i rezultatami pierwszych lat jego przedziwnego pontyfikatu łącznie, aby zaistniały właściwe warunki dla podjęcia samej idei – warunki światopoglądowe, kulturowe, psychologiczne wprost – stworzenia w Lublinie, w jego uczelni katolickiej, ośrodka słowianoznawczego, a potem jej stosunkowo szybkiej i sprawnej realizacji¹.

Na początku grudnia 1981 roku, dosłownie więc na kilka dni przed wprowadzeniem stanu wojennego, senat akademicki podjął uchwałę o powołaniu do życia z dniem 1 lutego 1982 roku niewielkiego, kilkuosobowego Międzywydziałowego Zakładu Badań nad Kulturą Bizantyńsko-Słowiańską KUL, który miał w ciągu kilku pierwszych lat swego istnienia wpisać się w krajobraz tak samej Uczelni, jak i całego środowiska ze swoimi nowymi, spoza Uniwersytetu powołanymi pracownikami, z kręgiem ich zainteresowań naukowych, z ich własną wizją tego, czym w warunkach katolickiej wszechnicy miałyby się stać w latach osiemdziesiątych naszej rzeczywistości polityczno-społecznej oraz ideowo-swiatopoglądowej ośrodek naukowy tego typu, z ich wreszcie rozumieniem stanu faktycznego, potrzeb i równocześnie możliwości slawistyki polskiej na danym etapie jej rozwoju.

Do zorganizowania placówki i pokierowania jej pracami powołano specjalistę z zewnątrz, spoza nie tylko uczelni, ale i środowiska oraz samego Lublina, filologa-slawistę specjalizującego się w problematyce rusycystyczno-ruthenistycznej, historyka literatury o różnorodnych zainteresowaniach kulturologicznych, mającego za sobą trzydziestoletnie doświadczenia pracy nauczycielskiej i organizacyjno-naukowej w Uniwersytecie Jagiellońskim, autora niniejszej informacji². Ten zaś zaangażował do pracy w Lublinie swoją krakowską wychowankę, również rusycystkę-historykę literatury, dr Annę Woźniak, a także miejscowego historyka zajmującego się dziejami Kościołów wschodnich na ziemiach Rzeczypospolitej, ucznia i wówczas jeszcze doktoranta profesora Ludomira Bieńkowskiego, dziś doc. dra Witolda

---

¹ Zob. *O historii i dniu dzisiejszym studium słowianoznawczego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Z Profesorem Ryszardem Łużnym rozmawia Piotr Krzysztof Kutny*. „Przegląd Uniwersytecki” 2:1990 nr 1-2 (3-4) s. 1, 9 i 11.

² Por. L. S u c h a n e k. *Profesor Ryszard Łużny. Szkic biobibliograficzny w sześćdziesięciolecie urodzin*. W: Filharmonia Pomorska im. Ignacego Paderewskiego w Bydgoszczy. *VIII Musica Antiqua Europae Orientalis. Acta Slavica: Kultura bizantyjska, jej późniejsze słowiańskie wcielenia i kontynuacje. Materiały sekcji bizantyno-słowianoznawczej*. Bydgoszcz 1988 s. 7-24; A. B e z w i ń s k i. *Bibliografia prac profesora R. Łużnego*. W: tamże s. 25-47. Zob. również: B. B i a ł o k o z o w i c z. *Sześćdziesięciolecie Ryszarda Łużnego*. „Slavia Orientalis” 38:1989 nr 3-4 s. 623-641; t e n ż e. *Tysiąclecie Chrztu Rusi w najnowszych badaniach polskich*. „Slavia Orientalis” 39:1990 nr 1-2 s. 183-206.

Kołbuka, wtedy zatrudnionego na stanowisku naukowo-technicznym dokumentalisty. Ten skład personalny i kształt organizacyjny nie zmienił się w zasadzie aż do chwili obecnej; Witold Kołbuk przeszedł wprawdzie po nieoczekiwanej śmierci swego promotora i kierownika Katedry Europy Środkowo-Wschodniej do pracy dydaktycznej na Sekcji Historii Wydziału Nauk Humanistycznych KUL, nie zrywając jednak nigdy więzi naukowych z Zakładem, ale jego miejsce zajęła jednak, jako trzeci w tym zespole filolog-slawista, również historyk literatury, serbokroaatystka z Krakowa, przez szereg lat zatrudniona jako dydaktyk w Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu, dr Aleksandra Stankowicz, która po jakimś czasie ze stanowiska dokumentalisty przeszła na etat pracownika naukowo-badawczego³.

Ten właśnie zespół ludzi (Zakładowi nie udało się powiększyć grona swoich współpracowników ani o tak bardzo potrzebnego tu historyka, znawcę spraw wschodnich i słowiańskich, ani tym bardziej filologa-językoznawcę – a z nich jedynie kierownik placówki miał za sobą doświadczenia współpracy ze środowiskiem lubelskim oraz z samym Uniwersytetem Katolickim, m.in. dzięki rocznej pracy dydaktycznej na rusycystyce w UMCS w połowie lat sześćdziesiątych jeszcze, a także kontaktom naukowym z Encyklopedią Katolicką i z Międzywydziałowym Zakładem Badań nad Literaturą Religijną KUL) umiał w warunkach rzeczywistości polskiej lat osiemdziesiątych oraz tego wszystkiego, co działo się w kraju i w Europie w sferze ideologii, kultury, nauki, życia religijnego, odczytać dla siebie „znaki czasu” w zakresie problematyki badawczej uwidocznionej w nazwie placówki, prowadzić działalność pozwalającą właściwie realizować postanowienia swego statutu-regulaminu, spełnić nadzieje i oczekiwania tych, którzy go do istnienia i spełnienia określonych zadań powołali⁴.

---

³ Dane faktograficzne z zakresu życiorysu oraz biografii zawodowo-naukowej, odnoszące się do poszczególnych przedstawicieli słowianoznawstwa lubelskiego związanych z KUL, zawarte są w przypisach szczegółowych do odnośnych miejsc w opracowaniu R. Łużnego pt. *Slawistyki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim – pierwsze dziesięciolecie*, oddanym do druku w połowie roku 1992 (i uwzględniającym, oczywiście, stan faktyczny w owym momencie istniejący) do księgi jubileuszowej przygotowywanej w związku z 75-leciem Uczelni. Jest rzeczą oczywistą, że oba opracowania, referat sesyjny z roku 1990 oraz relacja odtwarzająca dzieje ośrodka słowianoznawczego w Lublinie, napisane przez tego samego autora, pozostają z sobą w ścisłym związku tematyczno-problemowym, a nawet tekstualnym, różnią się natomiast swoimi aspektami funkcjonalnymi.

⁴ Zob. T. W y s z o m i r s k i. *Dwie chrześcijańskie cywilizacje. Wywiad z prof. R. Łużnym*. „Życie Katolickie” 3:1984 nr 5 s. 47-52; *W kręgu kultury Wschodnich Słowian: rozmowa z prof. R. Łużnym*. „Życie Chrześcijańskie” 1988 nr 5(246) s. 30-38; *W kręgu kultury Wschodnich Słowian. Rozmowa z prof. dr Ryszardem Łużnym*. „Życie Katolickie” 7:1988 nr 6 s. 104-110 (Rozmawiał: Tadeusz Wyszomirski).

Zespół ten rozumiał bowiem, iż w tym konkretnym wypadku chodziło o to, by zgodnie z wymogami momentu dziejowego, potrzebami społecznymi i perspektywami, jakie się zaczęły przed kulturą i nauką polską zarysowywać od przełomu lat 1970/1980, wzbogacić słowianoznawstwo polskie (tylko bowiem dla celów pewnego kamuflażu polityczno-ideologicznego placówkę określono nie wprost mianem slawistycznej czy zgoła rusycystyczno-wschodniosłowiańskiej) o takie kierunki zainteresowań badawczych i upowszechnieniowych w obrębie owej „bizantyno-slawistyki”, czyli rusycystyki-„ruthenistyki” właśnie, jakie dominowały dotychczas w Uniwersytecie Katolickim w zespole jego historyków skupionych w Instytucie Geografii Historycznej Kościoła, w gronie teologów z Instytutu Ekumenicznego, specjalizujących się w problemach kultury wschodniosłowiańskiej i wschodniochrześcijańskiej zarazem, zwłaszcza zaś tych, które stanowiły i monopol w kraju, i największe osiągnięcie filologów-polonistów tworzących unikatowy w skali światowej Zakład Badań nad Literaturą Religijną i nadawały specyficzny, „religioznawczy” charakter tak studiom polonistycznym, jak i badaniom nad literaturą oraz całością życia literackiego i, szerzej, kulturalnego w Polsce.

Z tymi skromnymi siłami specjalistycznymi i przy bardzo ograniczonych środkach (przez pierwsze lata istnienia niewielkie sumy z budżetu Uczelni, przeżywającej stałe kłopoty finansowe) na etaty pracowników, a także na zakup książek i czasopism oraz organizację posiedzeń naukowych i okresowych konferencji, Zakład przystąpił do realizacji tych zadań poprzez prowadzenie, a także inicjowanie oraz koordynowanie prac badawczych w zakresie właściwej sobie problematyki. Czyniono to oczywiście nie tylko w gronie własnych pracowników, ale przy walnej pomocy i chętnym udziale specjalistów tak z najbliższego bezpośredniego środowiska lubelskiego, a więc zarówno z uczelni macierzystej, czyli historyków i teologów, w mniejszym stopniu filologów-polonistów, oraz filologów-rusycystów Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, jak i zainteresowanych kierunkiem prowadzonych tu prac, a chętnych do nawiązywania i podtrzymywania kontaktów z uczelnią katolicką słowianoznawców z wielu ośrodków naukowych w kraju, zwłaszcza z Krakowa i Wrocławia.

Działalność ta zmierzała w trzech głównie kierunkach: 1) rozbudowa placówki oraz warsztatu badawczego; 2) przedsięwzięcia naukowo-organizacyjne i szkoleniowe; 3) praca naukowo-badawcza i upowszechnieniowa.

1. Nie mając możliwości rozbudowy strukturalnej i personalnej, a więc rozrostu organizacyjnego i specjalistycznego, położono nacisk na tworzenie wyspecjalizowanego księgozbioru oraz kartoteki bibliograficzno-materiałowej, oczywiście zgodnej z profilem placówki i głównym kręgiem jej zainteresowań. Drogą skromnych zakupów stosownej literatury bieżącej, ale w jeszcze

większym stopniu dzięki pozyskaniu darów prywatnych, częściowo także dubletów biblioteki głównej macierzystej uczelni (na bogaty już obecnie księgozbiór złożyły się ofiarowane Zakładowi trzy specjalistyczne biblioteki prywatne dwojga już nie żyjących profesorów, Tadeusza Kołakowskiego i Marii Dłuskiej, oraz część osobistego, dużego księgozbioru Ryszarda Łużnego; reszta cennych zbiorów rusycystyczno-ukrainistycznych z tej ostatniej kolekcji zostanie przekazana Zakładowi, zgodnie z testamentem, po śmierci ofiarodawcy), zgromadzono specjalistyczną slawistyczną bibliotekę liczącą już obecnie ponad 10 tysięcy woluminów, tym wartościowszą, że zawierającą publikacje z całego okresu powojennego, dziś już przecież wyłącznie o znaczeniu czy charakterze antykwarycznym, w tym zbiorowe i krytyczne wydania dzieł klasyków literatur wschodniosłowiańskich, głównie rosyjskiej.

W ramach natomiast prac bibliograficzno-dokumentacyjnych sporządzono bibliografię kartotekową *slawiców* religijno-kościelnych zawartych w krajowych czasopismach i seriach wydawniczych okresu powojennego. Zgromadzony materiał, zaczerpnięty głównie z wydawnictw periodycznych z dziedziny filologii i filozofii, także z czasopism społeczno-kulturalnych i religijnych, ujawnia interesujące dane faktograficzne, nie ujmowane w zestawieniach bibliograficznych z zakresu słowianoznawstwa, a obrazujące zakres i wartość polskich zainteresowań kulturą duchową, zwłaszcza religijną, narodów słowiańskich powiązanych ze Wschodem chrześcijańskim. Może on służyć, podobnie jak sama biblioteka zakładowa (obok świetnie zaopatrzonej biblioteki głównej KUL, bogatej zwłaszcza w literaturę slawistyczną wydawaną na Zachodzie, a więc poza granicami byłego obozu komunistycznego), nie tylko celom badawczym, lecz także szkoleniowo-dydaktycznym, i to zarówno pracownikom, jak i studentom różnych kierunków i dyscyplin humanistycznych i filozoficzno-teologicznych, w tym oczywiście i przede wszystkim samym slawistom, mającym w KUL już od pięciu lat własną Sekcję i odpowiednią Katedrę.

2. Specjaliści wchodzący w skład Zakładu, realizując w ramach jego ogólnej problematyki naukowo-badawczej uprawianej zgodnie z celami statutowymi placówki (szeroko rozumiana historia kultury narodów słowiańskich wywodzącej się z tradycji bizantyńskiej, prawosławnej i greckokatolickiej, a więc wschodniochrześcijańskiej; kultura duchowa, piśmiennictwo, język, folklor, dzieje, myśl filozoficzno-religijna Rosjan, Ukraińców i Białorusinów w przeszłości i teraźniejszości, zwłaszcza w ich związkach z religią i Kościołem) również swoje własne cele oraz indywidualne plany badawcze, w tym także typu dysertacji, rozpraw na stopnie i tytuły naukowe oraz służbowe, uczestniczyli aktywnie w życiu naukowo-organizacyjnym w skali tak własnej uczelni oraz środowiska lubelskiego, jak i całego kraju, a także

w sferze kontaktów międzynarodowych. Forma stała tego uczestnictwa to co-miesięczne posiedzenia naukowe Zakładu z referatami i dyskusją, odbywane przez te wszystkie lata systematycznie w ciągu roku akademickiego, z dwiema jedynie przerwami w pierwszej połowie roku 1987 oraz roku 1988 (spowodowanymi najpierw chorobą, a potem wyjazdem półrocznym do pracy w Uniwersytecie Harvarda w Cambridge Mass. kierownika Zakładu). Plonem owych zebrań, dobiegających już ilościowo setki, były wystąpienia referatowe nie tylko prelegentów własnych (z grona pracowników Zakładu oraz ze środowiska macierzystej uczelni), ale także z UMCS, którego sławiści-rusycyści okazali wielorakie zainteresowanie oraz pomoc młodemu ośrodkowi, i wreszcie z innych współpracujących z KUL-em środowisk naukowych w kraju. Większość referowanych na owych posiedzeniach prac, podobnie jak materiały z szeregu zorganizowanych przez Zakład sesji i konferencji naukowych (o czym dalej), przyjęła postać rozpraw, studiów i artykułów naukowych, a następnie znalazła się w druku w seriach wydawniczych uczelni i jej czasopismach specjalistycznych oraz w tomach prac zbiorowych.

Istotnym przejawem aktywności w tym zakresie były organizowane mniej więcej co dwa lata konferencje i sympozja. Ich inicjatorzy i organizatorzy wybierali dla nich (spośród problematyki dla danej placówki „koronnej”, najważniejszej) głównie takie tematy, które albo wiązały się z określonymi momentami toczącego się w ostatnich 10-15 latach procesu dziejowego oraz ważnymi wydarzeniami kultury (1100-lecie śmierci św. Metodego i odradzanie się tradycji cyrylo-metodiańskiej za sprawą Jana Pawła II; tysiąclecie chrztu Rusi Kijowskiej; relacje kulturowo-religijne na linii Wschód-Zachód chrześcijański na terenie wschodniej Słowiańszczyzny; przygotowania do 400-setnej rocznicy unii brzeskiej), albo podpowiadane były przez potrzeby dokonujących się w tym czasie przeobrażeń w sferze życia kulturalno-religijnego na Wschodzie słowiańskim (odradzanie się życia religijnego w krajach b. ZSRR; problemy Cerkwi Grecko-Katolickiej oraz jej relacje z prawosławiem tak rosyjskim, jak i ukraińskim; stosunki polsko-wschodniosłowiańskie w dziedzinie kultury i religii; dzieje słowianoznawstwa lubelskiego oraz zagadnienia teorii i historii tłumaczenia tekstów religijnych).

Kolejno zatem odbyły się sesje niekiedy kilkudniowe, o zasięgu czy to środowiskowym, czy ogólnopolskim, czasem z udziałem uczestników ze wszystkich niemal ośrodków naukowych kraju, w następujących latach: 1983 („Dziedzictwo chrześcijańskiego Wschodu słowiańskiego a życie kulturalne w Polsce – wczoraj i dziś”), 1985 („Dzieło chrystianizacji Rusi Kijowskiej i jego konsekwencje dla krajów i narodów Europy Wschodniej”), 1987 („Rosja i Rosjanie wobec chrześcijańskiej kultury Europy Zachodniej”), a także – druga w tym samym roku – „Z zagadnień i doświadczeń przekładania

słowiańskich tekstów religijnych na język polski”); w latach 1989-1991 rozważano wspólnie na roboczych spotkaniach-sympozjach „dzieje zainteresowań słowianoznawczych w środowisku lubelskim” oraz – po raz drugi już – problemy translatoryki w odniesieniu do tekstów religijno-kościelnych, a w roku 1992 – również jak dwukrotnie już poprzednio – na spotkaniu wyjazdowym w Kazimierzu Dolnym omawiano problemy unii i unionizmu w związku z unią brzeską oraz jej następstwami w dziejach i kulturze Polski oraz narodów wschodniosłowiańskich⁵.

Pracownicy Zakładu stale brali bezpośredni udział, jako autorzy-prelegenci, niekiedy również jako współorganizatorzy, także w przedsięwzięciach naukowych tego typu urządzanych zarówno przez miejscowe środowisko naukowe (organizowane przez KUL sesje „Twórczość Stanisława Vincenza”, 1987, oraz „Sacrum w literaturach słowiańskich”, 1988⁶; cykl sympozjów Lubelskiego Towarzystwa Naukowego pt. „Między Wschodem i Zachodem. Kultura pogranicza”, 1984 i 1985⁷; sesja międzynarodowa „Ewangelia i kultura. Do-

---

⁵ Pokłosie urządzanych przez ośrodek konferencji i sympozjów przyjmowało postać rozpraw, artykułów i komunikatów naukowych zamieszczanych – poza specjalnymi wydawnictwami książkowymi (o czym dalej) – na łamach wydawanego przez Towarzystwo Naukowe KUL czasopisma „Roczniki Humanistyczne” zeszyt 7: „Słowianoznawstwo”; spośród wydanych dotychczas siedmiu tomów za lata 1986-1992 odnośne materiały, zgrupowane w cykle noszące te same określenia tytułowe, co odpowiednie sesje i konferencje, znalazły się w tomach: 36:1988 (część referatów z sesji milenijnej, jakie nie zmieściły się w tomie zasadniczym, a więc prace o problematyce językoznawczej i kulturoznawczej); 37-38:1989-1990 (materiały z dwu imprez tego typu: „Rosja i Rosjanie wobec chrześcijańskiej kultury Europy Zachodniej” oraz „Z zagadnień i doświadczeń przekładania słowiańskich tekstów religijnych na język polski”); 39-40:1991-1992 (blok czterech referatów konferencyjnych pod wspólnym tytułem „Z zagadnień i doświadczeń przekładania słowiańskich tekstów religijnych na język polski”). Referaty indywidualne poszczególnych pracowników Zakładu uczestniczących w sesjach organizowanych przez inne placówki, także zwłaszcza przez KUL, ukazywały się drukiem w odpowiednich tomach grupujących pokłosie tych imprez. Por. s. 25-26 niniejszego artykułu.

⁶ Niestety do dzisiaj – tzn. do połowy roku 1993, a więc w ciągu pięciu-sześciu lat od daty zorganizowania tych dwóch ciekawych a wielce pożytecznych, przy tym mających podstawowe znaczenie dla danej problematyki badań literaturoznawczych (twórczość Stanisława Vincenza oraz inspiracja chrześcijańska w piśmiennictwie narodów słowiańskich) sesji – skompletowane, zredagowane i złożone u wydawcy tomy nie ukazały się drukiem, co tym trudniej zrozumieć w sytuacji, kiedy znaleziono odpowiednie dotacje na prace redakcyjno-edytorskie i ulokowano tytuły w macierzystym wydawnictwie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, specjalizującym się szczególnie w tego typu pracach redaktorsko-edytorskich.

⁷ Materiały z czterech układających się w cykl konferencji, odbytych pod wspólnym tytułem „Między Wschodem a Zachodem”, a poświęconych kolejno kulturze umysłowej „pogranicza”, piśmiennictwu, sztuce oraz stosunkom językowym ziem pomiędzy Wisłą a Bugiem, ukazały się w ciągu lat 1989-1992 w czterech oddzielnych tomach włączonych w ramy serii „Dzieje Lubelszczyzny” (tom VI, części od I do IV); zob. zwłaszcza: *Między Wschodem i Zachodem. Część I: Kultura umysłowa*. Pod red. J. Kłoczowskiego. Warszawa 1989 (wyd.

świadczenie środkowoeuropejskie”, 1987, odbyta w Lublinie z inicjatywy i środkami rzymskiego Polskiego Instytutu Kultury Chrześcijańskiej), jak i inne ośrodki uniwersyteckie oraz akademickie w kraju (Kraków, Warszawa, Wrocław, Bydgoszcz, Łódź, Zielona Góra) i za granicą (Rzym, Neapol, Cambridge, Kijów, Moskwa, Kamieniec Podolski, Lwów, Cambridge Mass., Urbana-Champaign w stanie Illinois, Bloomington w stanie Indiana). Szczególnie aktywny był udział członków tego zespołu w organizowaniu i pomyślnym przeprowadzeniu, także w sensie uczestnictwa prelegenckiego oraz wydawniczego, licznych imprez naukowych organizowanych w kraju i za granicą w ramach obchodów tysiąclecia chrztu Rusi Kijowskiej w roku 1988; mówi o tym bardziej szczegółowo specjalne obszernie podsumowanie i ocena wydarzeń naukowych i kulturalno-religijnych okresu milenijnego w Polsce, ogłoszone w rok później drukiem⁸.

W ramach problematyki naukowej macierzystego Zakładu i w zakresie jego zainteresowań oraz poczynań naukowo-organizacyjnych i badawczych mieszczą się również plany indywidualne poszczególnych pracowników, tak tych już naukowo „usamodzielnionych”, jak i przygotowujących swoje rozprawy na stopnie naukowe. Już w pierwszych latach istnienia Zakładu jego pracownicy, bynajmniej nie zobowiązani do tego regulaminowo, lecz z własnej woli i „społecznie”, włączyli się do procesu dydaktycznego na filologii polskiej (Ryszard Łużny, częściowo Anna Woźniak) oraz na Sekcji Historii (Witold Kołbuk). Ryszard Łużny poprowadził w połowie lat osiemdziesiątych kilka

---

Lubelskie Towarzystwo Naukowe); *Między Wschodem a Zachodem*. Część II: *Piśmiennictwo pogranicza*. Pod red. R. Łużnego i S. Nieznanowskiego. Warszawa 1991; *Między Wschodem a Zachodem*. Część III: *Kultura artystyczna*. Pod red. T. Chrzanowskiego. Lublin 1992 (wyd. Lubelskie Towarzystwo Naukowe); *Między Wschodem a Zachodem*. Część IV: *Zjawiska językowe na pograniczu polsko-ruskim*. Pod red. J. Bartmińskiego i M. Łesiowa. Lublin 1992 (wyd. Lubelskie Towarzystwo Naukowe).

⁸ Por. R. Ł u ż n y. *Tysięczna rocznica chrztu Rusi Kijowskiej a życie naukowo-kulturalne w Polsce lat 80-tych*. „Slavia Orientalis” 38:1989 nr 3-4 s. 257-284; zob. też Notę redakcyjną pióra Bazylego Białokozowicza pt. *Milenium Chrztu Rusi* (tamże s. 251-255), a także tegoż autora szkic *Tysiąclecie Chrztu Rusi w najnowszych badaniach polskich* (por. przypis 2 niniejszego artykułu). Niestety do dziś nie ukazał się jeszcze drukiem opracowany przez Aleksandrę Stankowicz na zamówienie kolejnych wydawców obszerny artykuł o podobnej tematyce, a mianowicie omówienie dorobku polskiego w zakresie problematyki milenijnej, ale z wyeksponowaniem aspektów czysto ukraińskich i ukrainoznanawczych całego jubileuszu. Relacja ta, wykonana najpierw dla potrzeb wydawcy 2 tomu serii „Варшавські Українознавчі Записки” (tom 1 ukazał się w Warszawie w roku 1989), ulokowana następnie – ze względu na zawieszenie rocznika warszawskiego – w nowym, analogicznym roczniku „Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze” (1-2:1993), w którym na s. 16 znajduje się przypis mówiący, iż tytuł ten jest włączony do tomu, choć w istocie wydawca rzecz w ostatniej chwili usunął, być może ostatecznie ukaże się w mocno opóźnionym tomie „Zeszytów Naukowych KUL” za rok 1991, w numerze dedykowanym Kongresowi Sławistów w Bratysławie w roku 1993.

grup seminarium magisterskiego oraz wygłosił cykl wykładów monograficznych o profilu komparatystycznym, polsko-wschodniosłowiańskim, dzięki czemu na polonistyce „kulowskiej” pojawiła się nieobecna tu dotychczas problematyka pogranicza polsko-ruskiego, a zainteresowani magistranci mogli poszerzyć krąg swoich tak zainteresowań, jak i możliwości zawodowych, czego świadectwem stało się kilka wielce przyzwoitych rozpraw magisterskich z historii literatury, jakie mogły się stać później podstawą do dalszych poczynąń literackich lub naukowych ich autorów⁹. Witold Kołbuk, historyk, po przedwczesnej śmierci swego nauczyciela-wychowawcy prof. Ludomira Bieńkowskiego z powodzeniem zastąpił go w przerwanych w trakcie roku akademickiego zajęciach dydaktycznych, z seminarium magisterskim włącznie. Dzięki temu m.in., po „wyemanowaniu” z Zakładu od roku 1989/90 i utworzeniu – pierwotnie wyłącznie jego siłami specjalistycznymi – odrębnej Katedry Filologii Słowiańskiej i takiejże Sekcji na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL, możliwe się stało „gładkie” i „tanie” dla Uczelni znaczne rozszerzenie zadań naukowo-organizacyjnych, dydaktycznych oraz badawczych, wykonywanych kompetentnie przez ten sam zespół ludzi, dopiero z czasem (w miarę rozrostu Sekcji i powiększania się zadań) uzupełniany o specjalistów z zewnątrz, przyjmowanych czy to na etaty, czy też zatrudnianych dorywczo, na godzinach zleconych.

W okresie swoich związków organizacyjnych z Zakładem jeden z jego pracowników (historyk Witold Kołbuk) doprowadził do końca swoje studia doktoranckie, uwieńczone stopniem naukowym, w latach zaś następnych, już formalnie poza zespołem, przedstawił i ogłosił rozprawę habilitacyjną, uzyskując pełnię praw akademickich i wzbogacając macierzystą uczelnię o specjalistę w dziedzinie nauk historycznych wyjątkowo – zarówno tu, w Lublinie, jak i w skali kraju, a nawet międzynarodowej – „deficytowej”. Dwoje adiunktów (obie slawistki-historycy literatury przyszły na KUL już po doktoratach) poważnie zaawansowało swoje przewody habilitacyjne: Anna Woźniak przedkłada obecnie, w połowie roku 1993, ukończoną rozprawę do druku i przygotowuje się do kolokwium; Aleksandra Stankowicz powinna uczynić to samo po upływie kolejnego roku akademickiego.

Dopiero z chwilą powołania do istnienia Sekcji slawistyki na Wydziale Nauk Humanistycznych i reaktywowania Katedry Filologii Słowiańskiej, ściśle

---

⁹ Niektórzy z tych absolwentów polonistyki lubelskiej kontynuują swoje zainteresowania literackie i naukowe, z dużym niekiedy powodzeniem, zarówno w kraju, jak i za granicą, a także dyskontują zdobyte przygotowanie zawodowo-naukowe w pracy nauczycielskiej w szkolnictwie; wymienić wśród nich warto zwłaszcza Piotra Szewca, Katarzynę Gołąbek, Grażynę Antoniuk, Beatę Dróżdź, Marka Widomskiego i Sylwestra Staruchowicza.

powiązanej – personalnie i naukowo – z Zakładem Międzywydziałowym, można było zatrudnić do prowadzenia zajęć dydaktycznych dalszych pracowników etatowych, najpierw lektora i asystenta, potem kolejnych asystentów i wykładowców, zarówno historyków literatury jak i językoznawców, wreszcie – w dwunastym roku istnienia Zakładu – pracownika dydaktyczno-administracyjnego, który zajął się opracowywaniem i udostępnianiem księgozbioru jako kwalifikowany bibliotekarz, jednak w wymiarze tylko ½ etatu. Większość z nich, zwłaszcza historycy literatury, a wśród nich jedyny stypendysta-doktorant, włączyła się do prac badawczych przez tę placówkę naukową od lat prowadzonych. Kontynuowane przez nich podjęte wcześniej, tzn. w poprzednich miejscach pracy zawodowej, bądź świeżo inicjowane tematy prac własnych wpisują się oczywiście również w krąg problemów pozostających w zasięgu zainteresowań naukowych charakterystycznych dla tej placówki badawczej¹⁰.

3. Najważniejszy przejaw aktywności twórczej Zakładu w dziedzinie badań oraz upowszechnienia ich wyników w zakresie uprawianej problematyki to publikacje zamieszczane na łamach czasopism specjalistycznych lub serii wydawniczych oraz w postaci oddzielnych wydawnictw książkowych, ogłoszanych tak w macierzystej uczelni lubelskiej, jak i poza nią, również poza Lublinem. W sposób systematyczny i stały odbywa się to na łamach dwóch serii firmowanych przez KUL: „Zeszyty Naukowe KUL” oraz „Roczniki Humanistyczne” z. 7: „Słowianoznawstwo” Towarzystwa Naukowego KUL. W tej pierwszej ogłoszono w latach 1982-1991 (kwartalnik ma obecnie kilkuletnie opóźnienie, z trudem, choć systematycznie, odrabiane) kilka odrębnych numerów poświęconych bądź to w całości, bądź w większości tematyce słowianoznawczej (w tym inaugurujący ten cykl potrójny numer 2-4 z roku 1982, dosyć głośny swego czasu nie tylko ze względu na nowość tematyki w danym środowisku, ale również swoją burzliwą historię z uwagi na zatarg z urzędem kontroli prasy i publikacji oraz zakaz druku i liczne interwencje cenzury w tekstach poszczególnych artykułów, ostatecznie jednak do druku zaakceptowanych¹¹, a także już „normalny”, nie wywołujący zastrzeżeń cenzora numer 4 z roku 1984), bądź zawierający, obok innych, poszczególne rozprawy i artykuły dotyczące problematyki słowianoznawczo-religioznawczej (numery 1 i 2 z roku 1985; 1 i 3-4 z roku 1986; 3-4 z roku

---

¹⁰ Dokładniejsze dane o owych zainteresowaniach i możliwościach zawodowo-naukowych pracowników Zakładu zawarte są w notach biograficznych dołączonych do jubileuszowego opracowania pióra autora niniejszych uwag; zob. przyp. 3 tego artykułu.

¹¹ Por. szerzej o tej kwestii, traktowanej w kontekście innych podobnych zjawisk charakterystycznych dla okresu stanu wojennego, w publikacji: R. Ł u ż n y. *Być rusycystą w Polsce – dziś*. „Krytyka”. Kwartalnik Polityczny 1989 nr 31 s. 140-154.

1987 oraz 1, 3 i 4 z roku 1988). W roku 1992 przygotowano do druku podwójny, w całości zawierający *slavica* numer dedykowany XI Międzynarodowemu Kongresowi Sławistów w Bratysławie, odbywającemu się we wrześniu 1993 roku; ma się on ukazać w roku kongresu, choć będzie „antydatowany” z racji owego kilkuletniego opóźnienia, wychodzi bowiem jako nr 1-2 w obrębie rocznika 1991¹².

Dla serii drugiej, organu Towarzystwa Naukowego KUL, w ramach którego dla problematyki bizantyno-slawistycznej powołano do życia odrębny zeszyt 7, nazwany ostatecznie „Słowianoznawstwo”, przygotowano w Zakładzie, oczywiście – podobnie jak w wypadku „Zeszytów Naukowych” – przy współpracy autorskiej i redaktorskiej specjalistów również spoza Zakładu oraz środowiska, siedem kolejnych roczników-tomów, które począwszy od roku 1986 – aczkolwiek także ze znacznym opóźnieniem – ukazują się jako pojedyncze (1986, 1987, 1988) bądź podwójne (1989-1990, 1991-1992) tomy roczne; ostatnio oddaliśmy do druku rocznik najświeższy, za rok 1994, ten właśnie, w którym ukazać się mają nasze obecne referaty sesyjne z roku 1990¹³.

Z wydawnictw pozaseryjnych, samodzielnych, będących pokłosiem wydawniczym naszych większych sesji i konferencji naukowych (plon tych mniejszych, skromniejszych trafia do „Roczników Humanistycznych”), wymienić należy publikacje następujące: *Dzieło chrystianizacji Rusi Kijowskiej i jego konsekwencje w kulturze Europy*. Red. R. Łużny. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1988 ss. 424 (tytuł dotowany przez Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej w Rzymie – Fundację Jana Pawła II) oraz *Chrześcijański*

---

¹² Na numer ten, tematycznie jednolity, powstały na propozycję środowiska slawistycznego Lublina (zaakceptowaną przez redakcję czasopisma), a zadedykowany owej odbywającej się co pięć lat w jednym z krajów słowiańskich imprezie międzynarodowej, złożyły się prace zarówno autorów miejscowych, jak i osób współpracujących z ośrodkiem lubelskim z innych polskich uczelni, dobrane jednak pod kątem związków tematyczno-ideowych z tym, co środowisko lubelskie uważa za swoją badawczą specjalność. W toku kompletowania materiału oraz prac redakcyjnych doszło jednak do przykrych kontrowersji pomiędzy osobą, która materiały do numeru gromadziła na zlecenie redakcji, a samym zespołem redakcyjnym, w której wyniku jednej z prac do druku nie dopuszczono – z motywacją nie merytoryczną, lecz personalno-ideologiczną. (Autor niniejszej informacji zamierza wrócić do szerszego podjęcia tej sprawy w osobnym opracowaniu, traktującym o innych, podobnych przejawach naszego życia naukowego w przejściowym okresie sporów i kontrowersji ideologicznych o podłożu światopoglądowo-politycznym.)

¹³ Tom ten, podobnie jak niektóre uprzednie (wymienione w przyp. 5), składa się z dwóch części: obok rozpraw i artykułów samodzielnych, mających charakter i wartość autonomiczną, zgrupowano tu tworzące pewną całość tematyczną referaty i komunikaty wygłoszone na kolejnej konferencji naukowej odbytej w Kazimierzu nad Wisłą, tym razem dotyczącej dziejów zainteresowań słowianoznawczych w środowisku lubelskim.

Wschód a kultura polska. Studia pod red. R. Łuźnego. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1988 ss. 394¹⁴. Inicjator, współautor i redaktor obu tych tomów zbiorowych ogłosił w tych latach, w rezultacie swoich zatrudnień naukowo-pisarskich w środowisku lubelskim w nurcie problematyki bizantyno-słowiańczonej, także dwie książki o charakterze antologii tekstów literacko-religijnych w oprawie historycznoliterackiej, obie w cyklu publikacji wiążących się tematycznie oraz ideowo z milenium chrztu Rusi: *Opowieść o niewidzialnym grodzie Kitieżu. Z legend i podań Dawnej Rusi*. Wyboru dokonał, tłumaczył z języka staroruskiego i rosyjskiego, wstępem i przypisami opatrzył R. Łuźny. Warszawa: Instytut Wydawniczy „PAX” 1988 ss. 419 oraz *Pieśń o niebieskiej księdze. Antologia rosyjskiej ludowej poezji religijnej*. Wybrał, przeł. i oprac. R. Łuźny. Warszawa: Instytut Wydawniczy „PAX” 1990 ss. 324¹⁵. Autor obu tych publikacji przygotował i złożył do druku na przełomie lat 1980/1990 u tego samego wydawcy także trzeci tom zaplanowanego tryptyku, o podobnym jak poprzednie charakterze gatunkowym i tematycznym, tym razem noszący tytuł: *Słowo o Bogu i człowieku. Antologia literatury religijnej Słowian Wschodnich. Wiek XI-XVII*. Wybrał, przełożył i opracował R. Łuźny; książka dotychczas się nie ukazała, ostatnio wydawca odstąpił od umowy i zachodzi konieczność ogłoszenia jej w innej oficynie¹⁶.

Do powyższych przejawów aktywności naukowej i naukowo-organizacyjnej w sferze publikacji prac własnych autorów-pracowników Zakładu dołączyć należy teksty, najczęściej w formie referatów sesyjnych, przedstawiane na rozmaitych imprezach naukowych organizowanych tak przez KUL, jak i inne ośrodki i środowiska uniwersyteckie, a później publikowane w wydawnictwach zbiorowych. Są to: *Chrystus zwyciężył. Wokół chrztu Rusi Kijowskiej*. Praca zbiorowa pod red. J. S. Gajka MIC, W. Hryniewicza OMI. Warszawa: „Verbi-

---

¹⁴ Publikacje te były omawiane i referowane kilkakrotnie w prasie fachowej, m.in. w takich czasopismach, jak „Slavia Orientalis” (39:1990 nr 1-2), „Slavica Wratislaviensia” (1992 z. 68). Na ich łamach ukazywały się również omówienia poszczególnych zeszytów tematycznych kwartalnika „Zeszyty Naukowe KUL” (zob. „Slavica Wratislaviensia” 1991 z. 62; tamże 1989 z. 50; „Slavia Orientalis” 35:1986 nr 3 s. 503-505 – gdzie Franciszek Sielicki informował o numerze potrójnym, „ocenzurowanym”, z roku 1982).

¹⁵ O książkach tych pisali: Lucjan Suchanek („Ruch Literacki” 1990 nr 3-4 (181-182)), recenzent kwartalnika „Slavia Orientalis” (40:1991 nr 3), Ryszard Wasita („Więź” 1991 nr 2); zauważono i doceniono te publikacje także w Rosji, gdzie ukazały się omówienia w czasopiśmie „Реферативный журнал. Общественные науки за рубежом” (Moskwa) (7:1991 s. 112-117, a także 6:1990 s. 170-175).

¹⁶ Autor ma zamiar zaproponować wydanie tej książki Towarzystwu Naukowemu KUL bądź Polskiej Akademii Umiejętności. W roku 1993 do tych tytułów doszedł jeszcze jeden tom o podobnym charakterze: W. B i e l s k i. *Opowieść o niewidzialnym Grodzie Kitieżu oraz o Fiewronii Dziewicy*. Przełożył z języka rosyjskiego, opracował, wstępem i przypisami opatrzył R. Łuźny. Kraków 1993.

num” Wydawnictwo Księży Werbistów 1989; *Ewangelia i kultura. Doświadczenie środkowoeuropejskie*. Red. M. Radwan SCJ, T. Styczeń SDS. Rzym: Fundacja Jana Pawła – Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej 1988 (pokłosie sesji pod tym samym tytułem, zorganizowanej przez Instytut Ekumeniczny KUL); *Cyryl i Metody – Apostołowie i Nauczyciele Słowian. Studia i dokumenty*. Część 1: *Studia*. Część 2: *Dokumenty*. Red. J. S. Gajek MIC, L. Górka SVD. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1991 (wybór opracowań szczegółowych i materiałów źródłowych o tematyce cyrylo-metodiańskiej, przedstawionych na sesji urządzonej przez Instytut Ekumeniczny KUL w roku 1985 oraz na innych imprezach roku metodiańskiego odbytych w środowisku lubelskim)¹⁷. W każdej z tych imprez brali udział i we wszystkich wymienionych publikacjach zamieścili swoje prace specjaliści reprezentujący Zakład. Jeśli zatem nie pominąć także i tych tytułów, to obraz tego, co się w danym zakresie w lubelskiej placówce słowianoznawczej działo, zostanie w ogólnych swoich konturach zarysowany.

Wszystkie te trzy typy i zakresy aktywności naukowej Międzywydziałowego Zakładu Badań nad Kulturą Bizantyńsko-Słowiańską realizowane były także po roku 1989, kiedy to w KUL powstał oraz zaczął działać obok niego jego odpowiednik czy przedłużenie na Wydziale Nauk Humanistycznych w postaci Katedry Filologii Słowiańskiej KUL, reaktywowanej oraz obsadzonej personalnie po wieloletniej przerwie, a związanej pierwotnie ściśle z katedrami i zakładami polonistycznymi. Przy Katedrze oczywiście utworzono równocześnie odpowiednią sekcję filologiczną. Do tej nowej placówki przeszli wszyscy trzej pracownicy etatowi Zakładu, którzy – zachowując swoje dotychczasowe naukowo-organizacyjne zaangażowania oraz badawcze obowiązki – podjęli w przewidzianym wymiarze godzin pensa dydaktyczne, kierownik zaś Zakładu powołany został do kierowania tak Katedrą, jak i uruchomioną przy niej Sekcją slawistyki z trzema odrębnymi wschodniosłowiańskimi specjalizacjami: rusycystyczną, ukrainistyczną i białorutenistyczną. Od tego czasu obie placówki – Zakład Międzywydziałowy oraz Katedra i Sekcja na Wydziale Nauk Humanistycznych – z racji powiązań personalnych oraz organizacyjnych, a także tożsamości tak zainteresowań oraz możliwości kompetencyjnych, jak i wreszcie celów naukowych oraz naukowo-organizacyjnych ściśle z sobą współdziałają, wspomagają się wzajemnie w realizacji zadań badawczych i organizacyjnych (wspólne posiedzenia naukowe

---

¹⁷ Zamówionej przez redakcję „Tygodnika Powszechnego” recenzji tej publikacji – pióra autora tych słów – czasopismo krakowskie ostatecznie nie zamieściło; jej wersja rozszerzona przyjęta została do druku w wymienionym tu wcześniej (por. przypis 12), dedykowanym Kongresowi Sławistów w Bratysławie numerze 1-2 z roku 1991 „Zeszytów Naukowych KUL”.

oraz organizowane sesje, tożsamość bądź ścisła korelacja planów badawczych i prac upowszechnieniowych, firmowanie przez obie placówki wspólnych przedsięwzięć wydawniczych), uzupełniają nawzajem własne środki i wysiłki dla urzeczywistniania także odrębnych dla każdej z nich zadań – czysto badawczych (Zakład) i szkoleniowo-edukacyjnych (Sekcja i Katedra) – od dwóch lat już dwie wyspecjalizowane Katedry: Literatur Słowiańskich oraz Języków Słowiańskich, spotykających się na płaszczyźnie wspólnych zbiorów bibliotecznych, serii wydawniczych, relacji na zewnątrz w kontaktach z innymi środowiskami i ośrodkami, tak krajowymi jak i zagranicznymi, w sferze szeroko rozumianego słowianoznawstwa.

Jest rzeczą oczywistą, iż stojące przed slawistami lubelskimi skupionymi w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim zadania, znacznie poszerzone i bardziej zróżnicowane niż w roku 1989, spowodować też musiały znaczący wzrost kadrowy, personalny, a także zróżnicowanie i rozbudowę organizacyjną (Sekcja obsługiwana dydaktycznie przez dwie katedry filologiczne, współpraca pedagogiczna ze strony innych zakładów i katedr tak Wydziału, jak i całej Uczelni, pełny cykl szkolenia pięcioletniego filologów-slawistów kończony magisterium w obrębie dwóch specjalizacji: językoznawczej i historyczno-literackiej), co z kolei powoduje znaczne rozszerzenie możliwości zawodowo-specjalizacyjnych naszych slawistów. Do działań dydaktycznych – zarówno stałych jak i dorywczych, okazjonalnych – wciągnięci więc musieli zostać tacy specjaliści o komplementarnych wobec slawistyki (i to slawistyki uprawianej nie gdzie indziej, w dowolnym polskim uniwersytecie czy szkole pedagogicznej, lecz w uczelni katolickiej), słowianoznawczych kompetencjach, jak historycy Europy Wschodniej i Środkowej, historycy Kościoła, znawcy dziejów religii i duchowości oraz obrzędowości wschodniochrześcijańskiej, teologowie-ekumeniści. Trzeba było zaangażować lektorów-wykładowców wszystkich trzech języków wschodniosłowiańskich, w ich gronie także niezbędnych tu *native-speakerów*, czyli naturalnych, z urodzenia nosicieli języka rosyjskiego, ukraińskiego oraz białoruskiego, kompetentnych znawców w zakresie trzech „ruskich” literatur słowiańskich, lingwistów-specjalistów do teoretycznego studium trzech języków oraz ich „macierzy”-prajęzyka – języka staro-cerkiewno-słowiańskiego.

Stąd w dwunastym roku istnienia Zakładu oraz piątym roku działania Sekcji wraz z katedrami (po rozdzieleniu się, po trzech latach, Katedry Filologii Słowiańskiej na dwie odrębne placówki kierownikiem zespołu językoznawców został profesor UMCS, zatrudniony również na pełnym etacie w KUL, wybitny znawca języków ruskich, Michał Łesiów) zespół slawistów rozrósł się do 25 osób, pracujących na całym bądź ½ etatu. Wspomaga ich kilku specjalistów zatrudnionych na godzinach zleconych. Ponadto przy

Katedrze Literatur Słowiańskich, kierowanej przez R. Łużnego, pojawiła się możliwość odbywania studiów doktoranckich. Także więc i w tym „dydaktycznym” zakresie, podobnie jak wcześniej badawczym i naukowo-organizacyjnym, nie mówiąc już o wsparciu ideowym i psychologicznym, slawistów z KUL wspomogli specjaliści z UMCS (z Instytutu Filologii Słowiańskiej, czyli dawnego Instytutu Filologii Rosyjskiej), i to tak lingwiści reprezentujący wszystkie trzy filologie wschodniosłowiańskie, jak i historycy literatury rosyjskiej. Do tego dołączają ukraińscy i białoruscy z Uniwersytetu Warszawskiego, skąd udało się pozyskać do zajęć dydaktycznych najwybitniejszych w kraju znawców obu tych literatur słowiańskich, reprezentantów dyscyplin u nas niezwykle „deficytowych”: prof. Stefana Kozaka oraz prof. Aleksandra Barszczewskiego, kierujących odnośnymi katedrami filologii ukraińskiej i białoruskiej w stołecznym uniwersytecie, jedynymi dotychczas w skali kraju.

Ogromnie ważną rolę w procesie dydaktycznym na slawistyce lubelskiej mają do spełnienia zwłaszcza ci specjaliści, którzy wspomagają slawistów-filologów w realizacji programu działań szkoleniowych wyróżniających ten ośrodek od innych analogicznych sekcji na pozostałych uniwersytetach krajowych. Slawistyka lubelska bowiem realizuje pewien nowy, eksperymentalny typ studium słowianoznawczego, w którym obok „klasycznych” przedmiotów filologicznych lingwistyczno-literackich ważne miejsce zajmują treści „krajoznawcze”, kulturologiczne, bądź to eksponowane w przedmiotach dla filologii tradycyjnych, obowiązkowych, bądź ujmowane w odrębnych zajęciach, takich jak rozbudowana historia krajów i narodów wschodniosłowiańskich, dzieje ich kultury duchowej, życie religijne i historia wspólnot wyznaniowo-kościelnych, duchowość i obrzędowość wschodniochrześcijańska, myśl filozoficzno-teologiczna, kultura ludowa i folklor¹⁸.

Pojawia się problem obsady takich właśnie przedmiotów, zwłaszcza na latach wyższych, na poziomie kształcenia magisterskiego, w postaci seminariów specjalizacyjnych i wykładów monograficznych nie tylko o profilu czysto filologicznym, a więc lingwistycznym lub historycznoliterackim, ale także o problematyce kulturologicznej, a w dalszej perspektywie czasowej również

---

¹⁸ O istocie tego eksperymentalnego, nie mającego precedensów oraz analogii w żadnym z krajowych uniwersytetów, studium słowianoznawczego zob. informację w: R. Ł u ż n y. *Rusycystyki polskiej wczoraj – dziś – jutro. Z doświadczeń uniwersyteckiego ośrodka lubelskiego (KUL)*. „Przegląd Rusycystyczny” 15:1992 z. 3-4 (59-60) s. 13-22; w tym samym numerze znajdują się jeszcze dwie inne wypowiedzi tego autora: *Rusycystyczne lektury uzupełniające – na dziś szczególnie* (s. 5-12) oraz głos w dyskusji nt. *Polska rusycystyka historycznoliteracka: dokonania – niedomagania – perspektywy* (s. 89-92), traktujący o podobnej tematyce i odwołujący się do doświadczeń wyniesionych ze środowiska lubelskiego.

translatorskiej czy raczej translatorycznej. Odpowiednich fachowców wymaga też zwłaszcza specjalistyczne szkolenie slawistów (ci zaś mają możliwość równoległego studiowania innej specjalności filologicznej tak w obrębie samego „wschodniego” słowianoznawstwa, jak i na polonistyce bądź wybranej neofilologii obcej obecnej na tej uczelni i zdobycia odpowiednich kwalifikacji i uprawnień tak na poziomie trzyletniego kursu zawodowego, jak i w zakresie pełnego wymiaru studium magisterskiego) w zakresie przedmiotów pedagogiczno-metodycznych, glottodydaktycznych, a także wyspecjalizowanych i specjalnie uprofilowanych kulturologicznie lektoratach i praktycznych zajęciach z wszystkich trzech języków wschodniosłowiańskich (przy czym każdy slawista, aczkolwiek w różnym stopniu i w zróżnicowanym zakresie, poznaje równocześnie wszystkie trzy języki: rosyjski, ukraiński i białoruski). Dla obsadzenia i obsłużenia wszystkich tego typu zajęć szukać się musi odpowiednio przygotowanych specjalistów również poza kręgiem profesjonalnym dotychczasowych wykładowców. Placówka nasza znajduje ich także poza Lublinem, zwłaszcza w środowisku slawistycznym Krakowa¹⁹.

*

Czym można zakończyć ten pisany w roku 1990, a aktualizowany w trzy lata później, w połowie roku 1993, ekskurs w krótkie dotychczasowe dzieje „kulowskiej” slawistyki? Jakie perspektywy otwierają się na bliższą i dalszą przyszłość przed lubelską placówką słowianoznawczą, ułożoną w strukturze miejscowego Uniwersytetu Katolickiego, po dwunastu latach jej – jak to

---

¹⁹ Poza wymienionymi w przypisach do niniejszej pracy recenzjami, omówieniami oraz informacjami na temat ośrodka lubelskiego, jego charakteru, poczynąń oraz dokonań, elementy takiej oceny różnych aspektów historii i dnia dzisiejszego tej placówki naukowej zawarte są jeszcze w innych opracowaniach, wcześniej nie wymienionych. Są to: A. W o ź n i a k. *Międzywydziałowy Zakład Badań nad Kulturą Bizantyńsko-Słowiańską KUL*. „Biuletyn Informacyjny KUL” 1983 nr 1-2 s. 207-208; t a ż. *Międzywydziałowy Zakład Badań nad Kulturą Bizantyńsko-Słowiańską KUL*. „Życie Chrześcijańskie w Polsce” 1986 nr 2 s. 75-78; R. Ł u ż n y. *Międzywydziałowy Zakład Badań nad Kulturą Bizantyńsko-Słowiańską KUL*. *Informacja o działalności naukowej*. „Zeszyty Naukowe KUL” 27:1984 nr 4(108) s. 86-87; F. S i e l i c k i. „Zeszyty Naukowe KUL” 1982, nr 2-4. „Slavia Orientalis” 35:1986 nr 3 s. 503-505; W. M o k r y. *Chrześcijańskie tradycje bizantyńsko-słowiańskie w kulturze polskiej*. „Tygodnik Powszechny” 1983 nr 47 (1795) s. 7; R. K i e r a c i ń s k i. *Dzieło chrystianizacji Rusi Kijowskiej*. „Kierunki” 1985 nr 48 (1521) s. 4; ks. J. S o c h o ń. *Bliżej Europy*. „Przegląd Katolicki” 1987 nr 23 (155) s. 6; J. B i e n i a k. *Dzieło chrystianizacji Rusi Kijowskiej*. „Życie Chrześcijańskie w Polsce” 1989 nr 9-10 (262-263) s. 95-106; B. B i a ł o k o z o w i c z. „Ethos”. *Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL, 1988, nr 1 (Omówienie)*. „Slavia Orientalis” 38:1989 nr 3-4 s. 643-648.

wynika z dokonanego rekapitulacyjnego przeglądu – dosyć ekstensywnego rozwoju?

Wypada tu być tylko bardzo ostrożnym i wielce umiarkowanym optymistą, bo sprzyjające warunki zewnętrzne oraz wszelkie dodatkowe czynniki motywujące ów rozwój i jego tempo zdają się kończyć, wyczerpywać, zmieniać... Słowianoznawstwo i sami slawiści staną się, miejmy nadzieję, już nieodłącznym elementem całości życia naukowego i zawodowego tej wszechnicy, ale już bez uroku nowości, bez atrybutu twórczego fermentu, prowokacji w dobrym tego słowa znaczeniu (a jeszcze przed dziesięciu laty ówczesni wysocy urzędnicy od edukacji i nauki musieli sugerować kierownictwu KUL, aby postarało się wyciszyć działania twórcy i kierownika słowianoznawczej placówki, bo tym, co się w Lublinie wyrabia, zbyt interesowały się określone ambasady państw ościennych oraz nasze, rodzime, specjalnie do tego powołane resorty czy instytucje); slawistyka „spowszednieje”, nawet w tym swoim charakterystycznym „lubelskim” wydaniu, stanie się jedną ze „zwykłych” filologii. To, co stanowiło jej specyfikę i czyniło ją atrakcyjną, może nawet głośną: odejście od typu studiów wyłącznie rusycystycznych, kompleksowy charakter „wschodniosłowiański”, ukierunkowanie zainteresowań na Wschód bizantyńsko-słowiański z jego wartościami i tradycjami chrześcijańskimi, sycenie tak programu studiów, jak i kręgu zainteresowań badawczych treściami kulturologicznymi – staje się powoli czymś zwyczajnym, jakby normą także w innych ośrodkach. Nawet zresztą w najbliższym sąsiedztwie, bo za uliczną miedzą, w drugim w tym mieście uniwersytecie, powstały „konkurencyjne”, niezależne od dotychczasowej rusycystyki, placówki i specjalności, zarówno ukrainistyka, jak i białorutenistyka; nowe, nierusycystyczne kierunki wschodniosłowiańskie tworzą w kraju także inne ośrodki i uczelnie humanistyczne, a chrześcijańskie wartości kultury naszych wschodnich sąsiadów dostrzega już teraz każdy, akceptuje i wychwala większość zainteresowanych... Za trzy-cztery lata odejdzie, przynajmniej w stan spoczynku, i wyłączy się z czynnego życia zawodowego pokolenie tych, którzy ten ośrodek tworzyli z niczego, a ich miejsce zajmą młodszy, inni, którym przyjdzie działać w nowych, zmienionych warunkach tak bliższego, miejscowego środowiska, jak i ogólnych, decydujących o kierunku przemian w polskim życiu ideowym, kulturalnym, naukowym...

Nawet jednak umiarkowany optymizm i żywione nadzieje na przynajmniej utrzymanie ośrodka na tym poziomie rozwoju, jaki osiągnął on na początku drugiej dekady swego istnienia, może zachwiać niespodzianka zgotowana nam, slawistom lubelskim, przez kierownictwo macierzystego Uniwersytetu: pod koniec roku akademickiego powiadomiono nas o decyzji Magnificencji Rektora i Wysokiego Senatu o tym, iż zawiesza się działalność Między-

wydziałowego Zakładu Badań nad Kulturą Bizantyńsko-Słowiańską, który istniejąc w ostatnich latach jako placówka naukowa finansowana wyłącznie dzięki dotacjom udzielanym KUL przez resort edukacji narodowej oraz Komitet Badań Naukowych na działalność naukowobadawczą i naukowo-organizacyjną w zakresie konkretnych planów i projektów badawczych, odtąd nie ma już prawa zgłaszać takich projektów w przyszłości oraz starać się o ich finansowanie.

Czyżby to miała być jedyna forma „zauważenia” slawistyki-słowianoznawstwa w kontekście poczyniań władz Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w jubileuszowym roku jego 75-lecia?²⁰

---

²⁰ Dziś, tzn. w połowie listopada 1994 roku, kiedy przed podpisaniem do druku złożonego już i złamanego tekstu niniejszego opracowania jego autor ma możliwość przy okazji ostatniej korekty wprowadzić doń ostatnie a niezbędne zmiany czy uzupełnienia, spowodowane częściowym zdezaktualizowaniem się niektórych informacji tak bibliograficznych, jak i faktograficznych w okresie, jaki upłynął od czasu złożenia tego tekstu do druku, należy to uczynić w odniesieniu do następujących miejsc niniejszej publikacji:

a) Przyp. 3: cytowane tu opracowanie pt. *Slawistyki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim – pierwsze dziesięciolecie* przyjęło w *Księdze pamiątkowej w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993* (Red. ks. M. Rusecki. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1994) całkiem odmienną niż w tekście autora postać, zostało bowiem znacznie skrócone, pozbawione rozbudowanych przypisów o charakterze biograficznym i bibliograficznym, a także podzielone na dwa odrębne ujęcia o samodzielnych tytułach: *Sekcja Filologii Słowiańskiej* (tamże s. 326-327) oraz *Międzywydziałowy Zakład Badań nad Kulturą Bizantyńsko-Słowiańską* (tamże s. 621-623).

b) Przyp. 10: por. uwagę do przyp. 3.

c) Przyp. 12: cytowany tu podwójny numer (1-2) „Zeszytów Naukowych KUL” za rok 1991, dedykowany Kongresowi Sławistów w Bratysławie, odbytemu we wrześniu roku 1993, ukazał się ostatecznie w rok później, latem 1994 roku.

d) Przyp. 13: również latem 1994 roku wyszedł drukiem kolejny, nieco tylko opóźniony tom 41:1993 „Roczników Humanistycznych” z. 7: „Słowianoznawstwo”.

e) W miesiącach letnich roku 1994 powołana została do życia trzecia – w ramach Sekcji Filologii Słowiańskiej na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL – katedra slawistyczna o nazwie Katedra Kultury Bizantyńsko-Słowiańskiej, która przejęła zadania badawcze, naukowo-organizacyjne, a także edukacyjne zawieszono z tą chwilą ostatecznie Międzywydziałowego Zakładu Badań nad Kulturą Bizantyńsko-Słowiańską KUL; powołano na nią dawnego kierownika zawieszono Zakładu, który równocześnie także pełni odtąd funkcję kuratora Katedry Literatur Słowiańskich.

СЛАВЯНОВЕДЕНИЕ В ЛЮБЛИНСКОМ КАТОЛИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

Р е з ю м е

Настоящая статья представляет собой расширенную версию доклада, прочитанного на проведенной Межфакультетской кафедрой византийско-славянской культуры и Кафедрой славянской филологии Люблинского Католического университета конференции, посвященной более широкой проблематике *Вчера, сегодня и завтра славяноведения в люблинском центре*. Участники конференции (около 10 человек) в своих выступлениях рассматривали различные вопросы, а именно: славяноведческие, в том числе и русистские интересы местной печати Люблина в период между двумя мировыми войнами; достижения русистов-историков литературы из института русской и славянской филологии (ныне: славянской филологии) люблинского Университета Марии Кюри-Склодовской, начиная с 60-ых годов; лингвистические и этнолингвистические исследования, главным образом в области диалектологии; исследования говоров польско-восточнославянского пограничья вдоль восточной границы Польши, проводящиеся лингвистами из этого университета; научные интересы историков, историков Церкви и религии, исследователей восточнославянских литератур, связанных с Католическим университетом в послевоенное время. Автор настоящей статьи обсуждает все то, что было сделано, написано и сказано в Люблинском Католическом университете в области исследования духовной культуры восточных славян, прежде всего русской, украинской и белорусской литературы, фольклора, религии, польско-восточнославянских взаимоотношений в области культуры и соотношений католицизма и православия, латинского Запада и византийско-славянского Востока – с 1981 года, т.е. с момента возникновения в этом университете специального славяноведческого центра.

Следовательно, представлены организационное развитие данного славяноведческого центра (структурные преобразования от научно-исследовательской и документационной кафедры-лаборатории межфакультетского характера к полноправной научной и учебной единице в рамках факультета гуманитарных наук, включающей сначала одну, а затем две филологические кафедры), рост числа сотрудников (начиная с 3 научных и научно-технических работников, к числу около 20 научно-дидактических сотрудников и преподавателей восточнославянских языков). Представлена также многосторонняя и плодотворная научно-организационная деятельность (почти 100 регулярно проводимых научных заседаний, несколько сессий и научных конференций более широкого масштаба и несколько рабочих симпозиумов, посвященных славяноведческой проблематике), издательская деятельность в форме выпуска как собственных изданий (материалы двух научных конференций, монографические книги отдельных сотрудников), так и более десятка тематических сборников, иногда юбилейного характера, выпущенных в свет как отдельные тома чисто славяноведческого профиля в рамках периодических изданий университета: «Zeszyty Naukowe KUL» и «Roczniki Humanistyczne» вып. 7, за годы 1986-1994. Полная версия доклада содержит исчерпывающую библиографию.

Перевод с польского Романа Левицкого